

Satranç Tahtası 6

– SönmezKORKMAZ · 13 Nisan 2026

ZUGZWANG

Terfi yetmedi.
Tahta bir an sustu sadece.
O küçük beyaz piyonun
vezire dönüşürken çıkardığı sessiz ışık
dış dünyanın gözünü kamaştırmadı;
yalnızca hesabını değiştirdi.
Çünkü hayat
büyük dönüşlerden korkmadan belirir.
Onları hemen yeni bir sıkışmaya çevirir.
Ben bunu geç öğrendim.
Bir taş büyüdü diye
oyun kolaylaşmıyor.
Tam tersine:
Şimdi senden daha çok şey bekleniyor.
Çünkü elinde güç varsa
hamle de senden istenir.
Ve bazen
hamle yapmak zorunda kalmak,
yenilmekten daha zalimdir.
İşte orada başladı Zugzwang.
Duramazsın.
Oynarsın.
Ama ne oynasan
içinde eksilen şeyi tamamlayamazsın.

Oysa şah hâlâ kırılığandı.
Kaleler yıpranmış,
atlar eski sıçrayışlarını bir köşeye bırakmış,
fillerin biri çoktan düşmüş,
öteki can pazarında
fazla acı görmüş.
Dış dünya sakinleşmiş
hayat bağırılmayı bırakmış,

zaman seni boğarken yalnızca seçeneklerini çoğaltmış.
İleri gitsen
itiraz edeceksin.
Geri çekilsen
kendinden vazgeçeceksin.
Sessiz kalsan
için pas tutacak.
Konuşsan
dilin bir şeyleri kıracak.
Sevsen
kaybetmeye açılacaksın.
Sevmesen
içindeki son beyaz kare de kararacak.
Bu bir hamle mecburiyeti.
Bu bir Zugzwang.
Hafiften tahtaya eğilerek tekrar tekrar düşündüm.
Kendi içimin üstünde
bir oyuncu gibi değil,
mahkûm gibi göründüm.
Bir taşı nereye sürsem
öteki açıkta duruyordu.
İtibarı korusam
aşk geride kalıyor,
aşkı öne alsam
onur tehdit altına giriyordu.
Dayanıklılığı tutayım desem
umut daralıyor,
umuda alan açayım desem
şahımın çevresi inceliyordu.
Ve insan mütemadiyen
hayat karşısında çaresiz kalır,
birden fazla haklılığı aynı anda koruyamadığında savrulur.
İşte Zugzwang tam da budur.
Dış dünyanın veziri
uzakta bekliyordu.
Çok bilmiş bir sessizlikle.
"Seç.
Ben seni hangi hamlenin yeneceğiyle değil,
hangi değeri feda edeceğinle ilgileniyorum."

Bu cümle
her oyuncuyu bir karanlık gibi boğar.
Çünkü bazı yenilgiler
rakipten gelmez.
Kendi elinle kendi düzeninde açtığın gedikten doğar.
Bir beyaz kale ileri çıkmak istedi.
“Daha fazla çekilme.
Bunca yıl geriye kurdun duvarını,
biraz da karşı dur.”
Bir at içimden sıçramak istedi.
Eski günlerden kalma cesaretiyle
“oyna” dedi,
“kaybetme korkusuyla yaşamak da bir yenilgidir.”
Sezgi konuştu sonra,
az ama derin:
“hamle, yalnızca ilerlemek değil o senin emeğin,”
“bazen tam vaktinde eksilmeyi de bilmelisin.”
Ben o an
tahtanın üstünde yalnız taşlar değil,
bir ömrün,
kendi iç değerlerini sıraya dizme telaşını düşünüyorum.
Bir insanın içinde
kaç tane merkez olabilir?
Aşk bir merkez.
Onur da.
Hayatta kalmak ayrı bir merkez,
kendi sesini kaybetmemek başka.
Bütün bunları insan nasıl koruyabilir?
Aynı anda hangi taşla?
Hiçbiri.
Ve belki hayatın esas acı bilgisi de budur:
Bazı oyunlarda
kusursuz hamle yoktur.
Yalnızca
hangi kaybı göze aldığının hesabı sorulur.
Ben sonunda oynadım.
Ne sürdüğümü çokta bilmeyerek.
Yaşarken oynanan bazı hamleler
tahta üstünde hemen değil,

insanın yüzünde görünür.
Kimi, konuşarak.
Kimi, susmayı keserek.
Kimi, geri dönmeyerek.
Kimi, ilk kez "hayır" diyerek.
Kimi, bir kapıdan çıkmayarak.
Kimi de
çok sevdiğin bir şeyi
kendi elinle biraz uzağa iterek.
Ben oynadım.
Ve oyun bir anda çözülmüdü.
İzleyiciler yine alkışlamadı.
Rakipten bir işaret gelmedi.
Dış dünya
yenilmiş gibi yapmadı.
Ama bir şey oldu:
Tahta beni ilk kez savunmada görmedi.
Ben de kendimi.
İşte Zugzwang'ın tek temiz yanı budur:
Hamle seni eksiltir belki,
ama kim olduğunu açığa çıkarır.
Çünkü mecburiyet altında seçtiğin şey,
çoğu zaman
karakterinin en çıplak yanıdır.
Bir taş kaybettim mi?
Elbette.
Bir kare boşaldı mı?
Kesin.
Ama içimde
uzun zamandır kilitli duran sesin
ilk kez boğulduğunu gördüm yeisin.
Hayat şahı hemen mat etmez.
Önce seni
kendi değerlerin arasında sıkıştırır.
Önce
doğruyu değil,
hangisiz yaşayabileceğini sorar.
Önce
hamleyi senden ister.

Ve tam o yüzden
Zugzwang yalnız satranç değil,
insanın iç ahlakına kurulmuş en ince işkencedir.
Artık biliyorum,
hamlesizlik masum değil.
Bazen o da bir teslimiyettir.
Bazı sıkışmalar
insanı bitirmez.